

ממצפה מה"ד

מגמות, הערות, שכלולים,
תפקידים על הפרק

ה ק ש ב

א

אל תהיה נודניק!

ממנו לשעון קטן הפעם מן המרחק שהוכח בנסיון הקודם כגבול יכולת שמיעתו — ואף על פי שהשעון לא הורחק זה זמן מה.

עתה, משנוכחת כי אמנם כך הדבר, הבה וננסה להסיק מן הנסיון הקטן הזה מסקנות מעשיות לגבי ההדרכה.

מדוע הפסיק „שפן הנסיונות” שלנו לשמוע את השעון לאחר שהייה קצרה, אף כי המרחק שבינו לבין השעון הוכח כ„תחום יכולת שמיעתו?”
מה גורם לו לאדם לשמוע, או להפסיק לשמוע, קולות שבאפשרותו לקלוט?

מדוע תנדוד שנתו של תושב־כפר בשעה שמזדמן לו ללון בעיר, בו בזמן שחברו תושב־העיר ישן באין מפריע?

התופעה המתוארת בנסיון־השעון שלנו, היינו — הפסקת קליטתם של קולות במרחק שניתן עוד לשמר עם — קרויה בפי מורים ומדריכים בשם „נדידת־הקשב”.

כדי להבין תופעה זו, יש להבהיר תחילה מהו בכלל ה„קשב”.

המונח קשב הוגדר ע"י החוקרים ואנשי המדע כ„סקרנות התודעה”. מתוך הגדרה זו מסתברת אחת התכונות העקריות של הקשב ואחד התנאים החשובים לקיומו. סקרנות התודעה, בדומה לכל סקרנות, נגרמת ונשמרת ע"י תופעות ואירועים חדשים וזרים. ולהיפך: הסקרנות פוסקת (הקשב נודד) ברגע ששוב אין בהם בתופעות ובאירועים דבר חדש וזר.

קום, רכז קבוצת אנשים שלא קראה מאמר זה, וערוך את הניסוי הבא:

בקש נא אחד מן הנוכחים לשמש „שפן נסיונות” ובקש את הקהל לשמור על שקט מוחלט. הסבר ל„שפן” שהנך בא לבדוק את כוח שמיעתו בתנאים שונים, על־ידי כך שתבדוק מהו המרחק הגדול ביותר ממנו מסוגל הוא לשמוע „טקטוק” של שעון־יד.

קשור עיניו של המתנסה, קרב אל אזנו שעון־יד, ושאלהו: „האם שומע אתה?” לתשובתו „הן”, הכרוז: אני ארחיק את השעון באיטיות מאונך, ואשאלך מדי פעם אם עודך שומע. כל זמן שתשמע, השב „כן”. ברגע שתפסיק לשמוע — אמור „לא”.

בצע את אשר אמרת, הרחק את השעון באטיות מאזנו של המתנסה ושאל תכופות אם עודנו שומע. לאחר שהמתנסה הכריז, כי הפסיק לשמוע — בקש אדם מהקהל לעמוד ולסמן את המקום שבו שמע המתנסה לאחרונה את טקטוק השעון.

הסבר למתנסה כי תחזור על הנסיון והפעם לא תשאל אם הוא שומע, ועליו להכריז בעצמו ברגע שיפסיק לשמוע את ה„טקטוק”.

חזור וקרב את השעון לאזנו, הרחיקהו באטיות וללא שאלות, אך ברגע שתעבור כשלוש רבעי המרחק שסומן בנסיון הקודם — הפסק להרחיק את השעון. השאר אותו במצב זה ושמור על שקט מוחלט, הן מצדך והן מצד הקהל.

והרי מה שיקרה: אם תחכה בסבלנות — יכריז המתנסה לאחר זמן־מה — ללא כל ספק — כי הפסיק לשמוע את „טקטוק” השעון, אף על פי שהמרחק

ההרצאה הטובה ביותר תאבד מערכה, אם קהל השומעים יידע מראש באילו מלים יפתח המדריך את הרצאתו, ואילו בדיחות יספר תוך כדי שיעורו.

הכתיבה הצבאית, נוהלים והליכות צבאיות, ספר רות־ההדרכה האחידה והמערכים המוכתבים — הם גורמים המגבירים את סכנת המונוטוניות הזאת.

אם המדריך חדור־הכרה, שאמנם קיימת סכנת שיעמום בהרצאותיו מכל הסיבות הללו — יקל עליו להתגבר עליהן על־ידי גיוון מתמיד בכל מיני סממנים חיצוניים, ועל־ידי שאיפתו המתמדת לטבעיות ולהמנֵע עות ממתן דפוסים ומסגרות קבועות לשיעוריו.

קשה להצביע על הלכות ומנהגים ולהציע עזרים אשר ישמשו „תרופה בדוקה ומנוסה“ לגבי הליקויים שפורטו ברשימה זו. כפי שהוסבר מקודם, עצם היות התכסיס „בדוק ומנוסה“, מקרב אותו לקטגוריה של ה„ידועים והמשעממים“.

יוצבע כאן על אחד העזרים החשובים והמועילים למדריך בשלבי ההכנה וטרם נתינת השיעור, הלוא הוא Wire Recorder (מכשיר לרישום שידור ולשידור־מחדש) חשיבותו של מכשיר זה (שאפשר להשיגו כמעט בכל בסיסי ההדרכה) גדולה ביותר למדריך הרוצה לעמוד על טיב הרצאתו ולשפרה.

לצורך האימון במכשיר זה מוטב להתאגד לצותות של שנים או שלשה אנשים, שימשו זה לזה, חליפות כ„קהל“, כדי למנוע את אי־הטבעיות שתיוצר מכך שהמדריך ידבר אל עצמו.

אימון כזה מביא כמעט בכל המקרים לידי שיפור ניכר של גיוון הקול, של בנין המשפט הבודד ושל הרצאת השיעור כולו.

אכן: אך תרצה, תחשוב, תעמול מבלי להתעצל — כי אז לא תהיה נודניק.

ומכאן לניסוי: ברגע שסופקה סקרנותו של השומע שהקשיב ל„טקטוק“ השעון, וברגע שתודעתו חדלה לחוש חידוש בתופעה זו — הפסיקה אזנו לקלוט את פעימת השעון מעצמה.

עם זאת ראינו (בחלקו הראשון של הניסוי) שאפשר לשמור על הקשב בצורה מלאכותית, על־ידי הפניית תשומת לבו של השומע בעזרת שאלות שאינן מניחות לתודעתו ל„נדוד“.

ובכן, מה המסקנות המעשיות לגבי ההדרכה? הטקטוק המרדים קיים גם בשיעור ובהרצאה, אלא בהם — המדריך הוא ה„מטקטק“. קהל השומעים הסובל מ„טקטוקו“ של המדריך, יצר כינוי מיוחד להדרכה מעין זו. כינוי זה המגלם בתוכו את מלוא המשמעות של „טקטוק משעמם“ — הלוא הוא ה„נדוד“.

הנדוד — או בלשון מדעית יותר: המונו־טוניות — מופיע בצורות ובגוונים שונים ורבים. המונוטוניות המצויה ביותר היא הדיגוניות בגוון הדיבור ובצלילו.

מאחר שקל לזהות סוג זה וקל יחסית להתגבר עליו, לא נרחיב עליו את הדיבור.

מונוטוניות אחרת, שאף היא קלה יחסית לגי לוי — אך קשה יותר לתיקון — היא המונוטוניות בתוכן. הקושי בתיקונו של מעוות זה נעוץ בעוב־דה, שהחזרה המתמדת על נקודות שכבר הוזכרו ו„דריכה במקום“, מקורם לרוב באופיו של המדריך. לעזרתו של המדריך המבקש להתגבר על ליקויים אלה יעמדו:

1. המערך המפורט והחלטתו הנחושה לדבוק בו.
2. תרגול רב עם בקורת של חבר.
3. עזרי אימון.
4. הגברת הקשבתם של חניכיו ע״י הצגת שאלות מתאימות ומתוכננות מראש.

ועתה מספר מלים בדבר מונוטוניות אחרת, קשה יותר לאיתור אך קלה לתיקון: המונוטוניות באור־ח־ההדרכה של המדריך. ליקוי זה מופיע לרוב אצל מדריכים טובים ומנוסים, ודוקא — בצבא.

לא פעם יקרה שמדריך מצליח, היודע להעריך נכונה את מידת הצלחתו של השיעור, נאלץ להרדות — „לא הלך לי הפעם“. אי־הצלחתו משמשת לעתים קרובות כאות אזהרה, שקהל השומעים התרגל יתר על המידה להלכותיו של המדריך והלז נעשה „משעמם“.